

БІЙ тривав усю ніч. Земля ставала дибки. Кулі рвали каміння і кришили на дрібні шматочки. Метал розпечений на сонці, що й годі доторкнутись. Від вибуху гранатометного снаряда не стало трьох: Бориса, Влада й Макса. лейтенант Панов зіщулено притулювся до колеса бронетранспортера й відстрілювався із пістолета. Так і залишився прип'ятий кулями до резини...

...Він, Дмитро, відчайдушно строчить з кулемета десь туди, у безодню, із якої страшними жерлами видихає хижка смерть. Пальці звело від натиску на гашетку, піт очі заливає, у вухах дзвенить, і не зрозуміло, де він зараз знаходиться: на цьому світі чи вже із хлопцями відлетів за хмари? Аж тут гул в небі... Три гелікоптери сірого кольору із зірками на бортах розрізали кіптяву бою. Із підкрильних гармат ударили в той бік, куди він безперейно строчить із кулемета. Нарешті ворога відбито. Безсило опустив до ніг розпечену зброю. «Буду жити, - тільки й зрозумів! І тут же захопився: - А хлопці як?» Знесило опустився на землю, став на коліна, припав грудьми до чужої кам'янистої дороги, пальцями вп'явся у порох прокопченого боєм піску. Де ж вони тепер? Як же так!? Дембель на носі, три місяці залишалося... А їх немає!

...Прокинувся у холодному поту.

ДУШМАН

запаморочилося, як після контузії в бою під Баграмом, повело. Але пересилив каламуть, ватяними ногами підійшов до столу. Жадібними ковтками пив розсіл. Одразу відчув: полегшало. Глянув у вікно, а там рожевіло небо. Скоро сонце зійде. Буде новий день... Черговий день у його самотньому житті...

Пам'ять знову повернула до вчорашнього дня. Від магазину опівдні пішов. А куди? Верка закрила на обід, а Юрко увечері приходив. Де ж ще віявся після полудня? Ніяк не міг згадати. Закурив. Смачно затягнувся і довго не випускав дим із легень. Зрештою випустив і, о диво, усе пригадалося. Ще ж до мами заходив, на моглиці. Воно завжди, як вип'є зайвого, чогось туди ноги несуть. Це вже півроку як мами не стало. Стежку протоптав травкою до могили – і вночі не зіб'ється. Ото ж і вчора: прямо від Верчиного замку і на Глинище, до хрестів, до того місця, де тільки й спокій відчував...

Зайшов, схилився біля уквітчаного вінками горбка. Хотів щось сказати, а ноги не втримали, присів на сусідній надгробок, потягнувся до кишені за цигарками. Хоч батюшка й каже, щоб не курили на святім місці, та де він тепер? Не побачить... Сидів, курил і мовчав. Бо, хто його тут почує? Уже як зве-

ворит.

У хаті присів на ослінчик, що біля грубки, узяв до рук шмат газети, а там новини із війни, тієї, що на Донбасі, звідкіля Макс родом був. Згадав: чотири роки тому оголосили мобілізацію, і його, Дмитра, колишнього кулеметника із десантної роти, викликали у військкомат.

- Чи не забув, чоловіче, як кулемет виглядає? – запитав незнайомий вусатий майор його літ, на лацкані піджака у нього виднілись три орденські колодочки.

церів, і кпини людей, а цього маминого причитання не міг терпіти. Йшов із хати на весь день: нехай ненька заспокоїться.

Тепер немає вже кому причитати, як і немає кому посудити. Горою на лаві складений. Зиркнув на порожні миски і сковорідки – шлунок озвався голодом. Щось треба перекусити. Але ще більше захотілося випити. Голова туманилась з похмілля, треба розігнати цей туман. Глип очима по столу –

аж там пляшка, Юрком принесена, стоїть. Потягнувся рукою, вхопив – на дні щось плеснуло. Припав до оковитої, як учора Мотрине теля до вим'я корови. Пекуча рідина побігла ротом, десь у нутрощах віддало теплом. Горілки ще було досить, щоб похмелитись: усю з Юрком не здолали. Випив і одразу відчув: поволі світлішає в голові. І майже одразу пройняло холодом. Згадав: це ж хата який день не топлена! Присів навпочіпки біля грубки. Черкнув сірниками і, ніби виправдо-

Обвів поглядом хату. Пусто. Ні хлопців, ні вертушок, ні проклятого каміння, із-за якого чигала смерть на кожному кроці... Що ж то було? Відповідь знав давно: знову при-снівся той останній бій у проклятому Афгані. За нього він отримав орден – п'ятикутну зірку кривавого кольору, яка тепер лежить, нікому не потрібна, у шафі.

У голові гуло, як і після того бою... «Де ж це я вчора так? - думки не давали спокою. - Ніби все добре починалось. Гній із хліва викинув у Мотрі. Налила щедра вдовиця самогону, та ще й неабиякого. Далі Семену Семеновичу допоміг підводу із колодами розгрузити. Теж не за так. А далі? Магазин по дорозі, там зупинився із хлопцями». Запустив вузлувату руку у давно не чесане волосся, скреготнув зубами. Ага! Згадав! Ще ж Юрко із заробленим калимом увечері заходив, як грубку розпалював. Ковзнув поглядом. Он вона зиркає темним оком відчинених дверцят, так і не розпалена. Усе, пригадав: огірками торішніми, що їх ще мама-покійниця засолювала, закушували без хліба!

Ті огірки нагадали про спрагу у роті. Підвівся із постелі. У голові

чоріло підвівся. Дурман трохи вітром вишугало із голови. Перехрестився: «Мамо, прости, це останній раз, більше не буду! Даю слово афганця», – торкнувся рукою до хреста, а він теплий, мов мамина долоня. Аж вжахнувся. Надворі пізня осінь, а хрест теплом віддає! «Чи бачили ви, мамо, там Влада, Борю, Макса, лейтенанта Панова? Як вони? Про що вам розказують? Лейтенант наш щойно з училища, на рік за нас старший. Нам додому вже пора була. Їх теж мами чекали, а Борю - і жінка із дитям під серцем виглядала, а он як сталося! Я один, мамо, до вас повернувся живий! Чи простять мені хлопці, що не з ними пішов? Як гадаєте, мамо? – стис кулики. - А може, вони вам вже й розказали, що про мене думають? Мовчите, мамо! Ніхто із нас не знає, про що ви там говорите». Нагнувся до землі, немов вклонився всім мертвим, зашкарублюю від праці рукою зірвав жмут трави, витер сльозу на обличчі, пожурих під чобіт... Пора додому, вечір насувається, а в хаті холодно. Наостанок: «Ви, мамо, простіть, уже більше пити не буду! Хоч, як вип'ю, тоді легше на душі». Пішов хиткою ходою до

Крутнув головою:

- Не забув! А ти, товаришу майоре, теж із наших?

- Яких ваших?

- Ну, афганців!

- Бував там! – зіщулив очі. – Та зараз ніколи про це. Иди, проходи медкомісію, бо наш досвід, он, як потрібен тепер Україні, – причинив за собою двері.

Комісії він не пройшов. За ці тридцять років після афганської війни він аж шість разів у психіатра лікувався. Куди такого на фронт? Он і в селі всі називають обезбашеним душманом. Контузія відгукується з роками, а ще пристрасть до горілки зробила його отим обезбашеним.

Може, ту комісію й купив би, бо вельми хотілося знову на війну, особливо, коли по телевізору показували похорон українських солдатів. Соромно було, що хлопці гинуть, а він у мами на харчах. Але мама стіною стояла: «Хватить з тебе тієї війни! І так щоночі кричиш, зриваєшся із ліжка. Хто мене догляне перед смертю? Ні дружини, ні дітей через ту війну...» Сердито кидала рушник, яким протирала посуд. Усе зносив: і команди офі-

вучись, прошепотів, як молитву, губами: «Зараз, рідненька, я тебе нагрію...»

Ще й супу горщик біля вогню наварив. На вулицю вийшов уже тоді, як сонце високо вигравало промінцями над людськими оселями. Під ногами скрипів перший осінній іній. Запізніле листя поважно колихалося на вітрові. Куди тепер? Думки краляли свідомість. Удома не хотілося залишатися, бо самотньо. Та ще звичка селом щодня ходити підганяла. Застібнув гудзики на фуфайці. Аж тут голос за спиною:

- Ти, Дмитре, може, мені допоміг би гній на полі розгорнути на зиму. У боргу не залишусь, – це сусід Купріянович через тин.

- Гній, кажете? А чому б і ні? Ви ж знаєте, я ніколи нікому не відмовляю, - звернув до воріт Купріяновичого двору.

- У мене того, свіженька, лише вчора із колосочків, - кинув той.

Новий день почався у обезбашеного душмана із доброї прикмети. Як заходив у двір до сусіда, кіт Мурчик сахнувся убік, але дорогу не перебіг. Значить, увесь день вдалим буде...

Павло Дубінець